

SAVAŞ TÜRLERİ

Prof.Dr. Ebru Canan-Sokullu
Bahçeşehir Üniversitesi
ebru.canan@eas.bau.edu.tr

ÖZET

Savaş, uluslararası sistemde şiddet kullanma ya da silahlı kuvvet kullanma kapasitesine sahip devletler ve devlet dışı siyasal aktörler arasında gerçekleşen, büyük ölçekli fiziksel şiddet içeren çatışma ya da çarpışma olarak tanımlanabilir. Bir dış politika aracı olarak savaş, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olsa da savaşlar amaçlarına, kapsamına, nedenlerine ve türlerine göre tarih içerisinde dönüşüme uğramıştır. Savaşları, analiz düzeyine (devletlerarası, iç savaş, hegemonik, topyekûn, sınırlı ve asimetrik savaşlar), kullanılan askeri unsurlara (konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan), amaç (düşman devletin dış politika davranışlarını kısıtlayıcı, iç siyasi otorite yapısını değiştirme ya da insani müdahale amaçlı savaşlar) ve katılan taraflara (tek taraflı yürütülen, çok taraflı katılımlı) bağlı olmak üzere farklı türlere ayırabiliriz.

**Yirminci yüzyılın
siyasi, ekonomik
ve toplumsal
sonuçları
açısından en
belirleyici
olayları olan I. ve
II. Dünya
Savaşları ile
Soğuk Savaş
aynı zamanda
nedenleri ve
sonuçları
açısından
yaşanan en yıkıcı
ve dönüştürücü
etkileri
bırakmışlardır.**

Yirminci yüzyılın siyasi, ekonomik ve toplumsal sonuçları açısından en belirleyici olayları olan I. ve II. Dünya Savaşları ile ve Soğuk Savaş aynı zamanda nedenleri ve sonuçları açısından yaşanan en yıkıcı ve dönüştürücü etkileri bırakmışlardır. Savaşların başlangıcı, gelişmesi ve sonucunu sistem ve yapı odaklı ya da aktör bazlı açıklamak mümkündür (ör. Lebow 1981, Snyder 1984). I. ve II. dünya savaşları uluslararası sistemin yapısı, büyük güçlerin çatışan çıkarları, algılama ve hesaplama hataları, liderlerin olayların şekillenmesi ve gelişmesinde kontrollerini kaybetmeleri sonucu başlamıştır (Levy 2007, 48). Her iki savaş da, devletlerin temel aktör olduğu, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan silahların kullanılarak askeri hedeflerin yanı sıra sivil unsurların da hedeflenip tahrip edildiği, savunma ve saldırı amaçlı topyekûn savaşlardı. Dünya siyasi sistemi koalisyonlar ve ittifaklar savaşı olan iki dünya savaşının kazananları tarafından yeniden şekillendirildi.

Soğuk Savaş, 20. yüzyılın son dönüştürücü savaşı idi ve ilk ikisinden başlangıcı, süreci ve sonuçları bakımından farklıydı. Soğuk Savaş, taraflarca caydırma ve dengeleme siyasetinin izlendiği, son derece gelişmiş askeri teknolojilerin sıcak çatışmanın önlenmesine de hizmet eden diplomatik araçlar olarak kullanıldığı bir savaş türüydü. Dünya savaşı örneklerinde olduğu gibi ittifakların değil, uyduların temel unsurlar olduğu Soğuk Savaş dönemi vesayet savaşlarının da sıkça görüldüğü bir dönem oldu. Bu dönem silahlanmanın çok yoğun ve askeri-endüstriyel kompleksin çağın bir gerçekliği haline geldiği dönemdi. Fakat aynı zamanda silahsızlanmanın da bizzat süper güçler ve bunların kurucu üyeleri olduğu uluslararası örgütler tarafından uluslararası antlaşma ve sözleşmelerle sağlanmaya çalışıldığı bir dönem de oldu. Dönemin önemli bir başka özelliği, devlet dışı aktörlerin güçlenmesiydi. Bu da sonuçları itibariyle Soğuk Savaş öncesi iki büyük savaştan farklı kılacaktı (Brooks ve Wohlforth 2007). Nitekim, Soğuk Savaş'ın bitmesi askeri zaferler ya da yıkımlarla olmadı. Savaşı sona erdiren iki temel faktör Sovyetler Birliği'nin ekonomik çöküşü ve kötü yönetilen bir sosyalist sistemdi (Echevarria 2007, English 2007, Odom 1998).

Soğuk Savaş dönemi caydırma siyaseti ve silahlanma-silahsızlanma tartışmaları ekseninde yoğunlaşırken, Soğuk Savaş Sonrası dönem askerlik doktrininde, askeri teknolojide, operasyonel ve organizasyonel yaklaşımlardaki değişimle birlikte 'askeri ilişkilerde devrim' (*revolution in military affairs* - RMA) dönemi olarak tanımlanmaktadır (McKittrick vd. 1998). Bu dönem askeri strateji ve hareketlerin planlanması ve yürütülmesinde köklü bir değişim ile önceki dönemlere göre kopukluk ve

farklılaşma görülmektedir. Dönemin özelliklerini gösteren ilk savaş olan ve etno-nasyonalist bir iç savaş olarak başlayan Yugoslavya savaşı, pek çok açıdan klasik savaşlardan ayrılmaktadır. Tarafları devletler değildir, yoğun insan göçü ve mülteci akımları sonucunda, herhangi bir meşru müdafaa prensibi söz konusu değilken komşu ülkelerin çok taraflı bir operasyonu ve uluslararası bir örgütün askeri kuvvetinin savaşa müdahil olması ile sonuçlanmıştır. Bu dönemin bir diğer ayırt edici savaşı Afganistan savaşıdır. Bir terör örgütünün askeri olmayan araçlarla sivil unsurları hedef alarak ABD'ye gerçekleştirdiği 11 Eylül saldırıları güncel savaş doktrini ve terörlere mücadele doktrinine yeni bir yaklaşım getirmiştir. Bütün bu gelişmeler ekseninde savaşın doğası değişirken, aktörleri, süreci, araçları bağlamında da yeni savaş türleri ortaya çıkmıştır.

Savaş Kavramına Kısa Bakış

Savaş, uluslararası sistemde şiddet kullanma ya da silahlı kuvvet kullanma kapasitesine sahip devletler ve devlet dışı siyasal aktörler arasında gerçekleşen, büyük ölçekli fiziksel şiddet içeren çatışma ya da çarpışma olarak tanımlanabilir. Uluslararası İlişkiler disiplini temel olarak iki konuyu incelemektedir: Diplomasi ve savaş. Diplomasi kavramsal olarak silahlı kuvvet kullanımını önleyebilmek amacıyla devletlerarası diyalogu ve bunun kurumsallaşmasını temel alırken (Barston 2006), savaş diplomasinin uzlaşmazlıkları çözüme başarıya ulaşamaması durumunda en az iki taraf arasında, şiddet içeren eylemlerin organize insan grupları arasında yürütüldüğü silahlı kuvvet kullanma durumu olarak tanımlanabilir (Ansgstrom 2005).

Savaş konusundaki kavramsal tartışmalar Tucidides'e kadar uzanmaktadır. Uluslararası İlişkiler teorilerinden realizmin ilk yazılı eseri olarak kabul edilebilen Tucidides'in *Peleponnez Savaşları* kitabı, savaş ve savaşta strateji düşüncesinin temellerini atmaktadır. Sun Tzu ise *Savaş Sanatı* kitabında savaş esnasında sevk ve idarenin önemi üzerine incelemelerde bulunur. Daha yakın dönemlere geldiğimizde Machiavelli *Prens*'te savaşın kazanılması için olmazsa olmaz unsurun, orduların teşkilatlanması ve etkin liderlik olduğunun üstünde durur. Clausewitz ise *Savaş Üzerine* başlıklı çalışmasında savaşı, devletlerarası ilişkilerde politikanın diplomasiden başka araçlarla devamı olarak kabul eder.

Clausewitz, savaş literatüründe bir başyapıt olarak sayılabilecek eseri *Savaş Üzerine*'de savaşı, düşmanlara istekleri şiddet kullanarak zorla kabul ettirme eylemi olarak tanımlar (1976: 75). Wright'a göre ise savaş, çok daha geniş bir perspektiften, 'aynı türün farklı bireyleri arasında gerçekleşen şiddet' olarak

Soğuk Savaş,
 taraflarca
 caydırma ve
 dengeleme
 siyasetinin
 izlendiği, son
 derece gelişmiş
 askeri
 teknolojilerin
 sıcak çatışmanın
 önlenmesine
 hizmet eden
 diplomatik
 araçlar olarak
 kullanıldığı bir
 savaş türüydü.

tanımlanır. Clausewitz'in savaş tanımı üç parçadan oluşur: şiddet eylemi, düşmanı savunmasız bırakarak isteğimizi yaptırma amacı ve bu amaca ulaşmamızı sağlayacak fiziksel ve psikolojik güç (Clausewitz, 1976: 80-82). Schelling (1966), zorlayıcı olarak bir devlet geri püskürtebilir, içeri sızıp işgal edebilir, el koyabilir, imha edebilir, ya da doğudan saldırabilir demektir. Zorlayıcı şiddet olarak savaşta kuvvet, düşmanı tamamen tahrip etmek için kullanılabileceği gibi, düşmana hafif zarar vermek için de kullanılabilir. Savaşı rasyonel ve siyasi bir olgu olarak ve siyasetin bir başka formda yürütülmesi olarak tanımlayan Clausewitz'den bu yana savaş üzerine yazılanlar, modern savaş türlerinin savaş teorilerinden daha hızlı dönüştüğünü ve değiştiğini göstermektedir.

Savaşın Tarihsel Dönüşümü

1648 Westphalia Antlaşması modern devletin ortaya çıkışı olarak kabul edilir. Bu dönem sonrası (1648-1789) dünya siyasetinin belirleyici doktrini 'Güçler Dengesi' ve 'dengeyi bozmaya çalışan aktörle ortaklaşa mücadele' olarak kabul edilmiştir. Örneğin, 1700-1713 İspanya Veraset Savaşları ve Fransız İmparatoru 14. Louis'nin Avrupa'yı 'Franklaştırma' çabaları karşısında Birleşik Krallık, Hollanda, Portekiz ve Roma-Cermen İmparatorluğu ittifakı 14. Louis'yi dengelemeye çalışmıştır. 1815-1871 arası Avrupa Uyumu (*Concert of Europe*) döneminde herhangi bir Avrupa gücü sisteme savaşarak egemen olmaya çalışmaz. Bu dönem monarklarının asıl kaygısı milliyetçilik, liberalizm ve demokrasiye karşı mücadele etmektir ve 1830 ve 1848 halk ayaklanmaları otoriteye başkaldıranların iç savaşı niteliğindedir. Bunlar sistemin savunucu monarşiler tarafından bastırılır. Avrupa Uyumu ve İttifaklar Sistemi, Almanya İmparatoru II Wilhelm'in (1888-1918) Avrupa'yı egemenliği altına almak istemesi, bu amaç doğrultusunda aşırı silahlanması ile militarist ve yayılcı dış politikasının bir sonucu olan I. Dünya Savaşı ile sona erdi. Böylece devletin şiddetini tekelleştirdiği 'birinci nesil savaşlar' dönemi kapandı.

İki Savaş arası dönem (1918-1938) savaş fikri ve militarizmin lanetlendiği bir dönem olarak kabul edilse de, I. Dünya Savaşını bitiren barış antlaşmaları (Brest-Litovsk, Versay, Saint-Germain, Neuilly, Trianon, Serv) ve bu dönemde savaşa gidişi önlemeye çalışan diğer uzlaşmalar (ör., Locarno ve Briand-Kellog Paktları ile Young Planı vb.) II. Dünya Savaşı'nın çıkışını engelleyemedi. 'İkinci nesil savaşlar' olarak tanımlanan ve topyekûn savaş türünün iki örneği olan I. ve II. Dünya Savaşlarında sanayi devriminin getirdiği ateş gücü, topçu atışlarının belirleyiciliği gibi yenilikler yoğun olarak kullanıldı.

Soğuk Savaş dönemi ise ‘hegemonik savaş dönemi’ olarak tanımlanır. İki kutuplu sistemin hâkim olduğu ve askeri güvenlik dengelerinin süper güçler tarafından belirlendiği bu dönem, kutuplar arasında topyekûn savaşın olmadığı, ancak savaşın çevre ülkelerde yürütüldüğü, süper güçler arası zorunlu barış dönemidir. Bu dönemde savaşa (zorla da olsa) barışçıl alternatifler ön planda tutulsa da aslında Soğuk Savaş dönemi nükleer silahlanmanın 1970’lere kadar kontrolsüz şekilde artışı sonucu ortaya çıkan ‘dehşet dengesi dönemi’ olarak da tanımlanabilir. Bu dönem savaşları ‘*üçüncü nesil savaşlar*’ olarak tanımlanır ki temel özellikleri manevra ve hızdır.

SSCB’nin çöküşü ile Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle çok merkezli ve çok katmanlı bir uluslararası sistem oluşmaya başladı. Bu dönem, 1960’larda kolonilerin bağımsızlıklarını ilan etmelerine benzer bir dönemdir; zira sosyalist blok ülkeleri hızla siyasal sistemlerini değiştirirken, kimileri kontrolsüz şekilde silahlanmakta ve iç savaşlar hızlanmaktadır. Bu dönemde klasik savaş doktrini de hızla değişmiştir. Buna göre, devlet dışı aktörler aşırı silahlanmaya, otoriter yönetimler azınlıklara asimetrik güç kullanmaya ve zayıf (dönemin terminolojisiyle ‘başarısız’) devletlerde farklı gruplar birbirleriyle silahlı çatışmalara girmeye başladılar. Böylece savaş artık bir devletin diğerinin toprak bütünlüğüne, askeri gücüne karşı giriştiği bir eylem olmaktan çıktı. ‘*Dördüncü nesil savaşlar*’ (Benbow 2008; Hammes 2004) olarak adlandırılan bu savaşlar artık sıklıkla savaşan-savaşmayan farkının büyük ölçüde ortadan kalktığı, sivil ölümlerin yaygınlaştığı asimetrik çatışmalar ve terör saldırıları ile ayaklanmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Savaşın Türleri

Savaşları analiz düzeylerine, kullanılan askeri unsurlara, amaçları ve taraflarına göre farklı türlere ayırmak mümkündür. Yöntem olarak ise savaşın türlerini tarihsel perspektiften niteliksel olarak çalışabildiği gibi, nicel veriler ile kategorilere ayırmak da mümkündür. 1959’da *Peace Research Institute Oslo* (PRIO) ve *Uppsala Conflict Data Program*’ının ortaklaşa geliştirdikleri Silahlı Çatışma Veritabanı (*Armed Conflicts Database*) (<https://www.prio.org/Data/>) çalışması, 1963’ten bu yana devam eden *Correlates of War Project* (‘Savaşın Belirleyicileri Veritabanı’) (<http://www.correlatesofwar.org>) savaşları süreleri, tarafları, can kayıplarının büyüklüğü, ittifak ilişkileri ve silahlanma büyüklükleri gibi etmenlere bakarak ‘devletlerarası, sistemik, iç savaş’ olarak sınıflandırmaktadır.

Analiz Düzeyine Göre Savaş Türleri

Devletlerarası Savaş (Interstate Wars): Tarafları devletler olan savaşlardır.

**Soğuk Savaş
Sonrası dönem,
askeri
teknolojide,
operasyonel ve
organizasyonel
yaklaşımlardaki
değişimle
birlikte 'askeri
ilişkilerde
devrim'
(*revolution in
military affairs -
RMA*) dönemi
olarak
tanımlanmak-
tadır.**

İç Savaş (Intrastate Wars): Uluslararası katılım olsun ya da olmasın devletin sınırları içerisindeki grupların birbirine karşı yürüttükleri savaş türüdür. Bu tip savaşlarda gruplar toprak, otorite alanı veya doğal zenginlikleri ele geçirmeyi hedeflemektedirler. Ayrılıkçı etnik-milliyetçi çatışmalar da iç savaşlar olarak kabul edilebilir. Bunlar merkezi otorite tarafından baskılanan, otonomi tanınmayan, mevcut devlet yapısını yıkmaya ya da bölmeye yönelik siyasi ve askeri oluşumlardır. Ayrılıkçı savaş tipinde merkezi otoriteye başkaldırarak ayrılma ya merkezi otoriteyi yıkmaya amacı güdülür. Bu amacı gerçekleştirmek için dış güçlerden destek almak yaygındır. Örnek olarak İspanya İç Savaşı (1935-38) ve Çin İç Savaşı (1921-49) verilebilir. Farklı etnik, siyasi ya da dini azınlık gruplarının mevcut otorite düzeni değiştikten sonra birbirlerine karşı yatay ya da dikey olarak giriştikleri iç savaşlarda ise gruplar ya birbirlerine karşı üstünlük kurarak otorite yapısını ele geçirmeye, ya da ayrı ayrı bağımsızlıklarını tesis etmeye çabalarlar. 1990'lı yıllarda Yugoslavya'nın dağılmasından sonra eski federatif yapının kurucu unsurlarından Sırp, Boşnaklar ve Hırvatlar arasındaki Yugoslavya İç Savaşı (1991-1999) buna örnek olarak gösterilebilir.

Hegemonik Savaş: Dünya devleti kurma amaçlı, coğrafi sınırları olmaksızın az sayıda büyük gücün diğer aktörlere karşı yürüttüğü savaş türüdür. Jül Sezar'ın tüm Avrupa, Kuzey Afrika ve Anadolu'yu Roma İmparatorluğu'na katma amaçlı savaşları, Napolyon'un tüm Avrupa'yı Fransız İmparatorluğu içine almak için yürüttüğü savaşlar, Hitler'in Büyük Alman İmparatorluğu'nu gerçekleştirmek için başlattığı II. Dünya Savaşı bu tür savaşlara örnektir. Bu savaşlar, aynı zamanda, kullanılan askeri araç ve uygulanan stratejiler itibarıyla en üst seviyede teknoloji kullanımının entegre edildiği savaşlardır.

Topyekûn Savaş (Total War): Çok sayıda gücün birbiriyle farklı tip ve büyüklükteki mühimmatları kullanarak, coğrafi limit gözetmeksizin yürüttükleri savaş türüdür. I. ve II. Dünya Savaşları buna örnektir. Bu savaşlarda asker ve sivil gözetilmeksizin tüm vatandaşlar seferber edilir. Hedef düşmanın tamamen yenilmesidir. Bunun göstergeleri düşmanın başkentini ele geçirilmesi, ordusunun teslim olması ve gerekirse liderinin yakalanmasıdır. Topyekûn savaşlar geniş çaplı saldırı amaçlı savaşlar olduğundan can kaybı çok yüksek olur.

Sınırlı (Kısıtlı) Savaş (Limited War): Amacı, kapsamı, tarafları bakımından kısıtlı yürütülen savaşlardır. Örnek olarak I. Körfez Savaşı verilebilir. Bu savaşlarda hedef diğerlerine göre kısıtlıdır ve uzun dönemli işgal ya da düzen kurma gibi uzun soluklu operasyonlar yürütülmez. Ayrıca bu savaş tipinde düşmanın askeri, ekonomik, toplumsal kaynaklarının topyekûn tahribatı da hedeflenmez.

Asimetrik Savaş: Tarafların askeri kabiliyetler ve kapasite bakımından birbirlerinden asimetrik olarak farklı olduğu savaşlardır (Kiss 2014, Thorton 2007). Tarihsel olarak savaşlar silahlar, taktikler ve organizasyon şemaları itibariyle simetrik güç kullanımıyla yapılmıştır. II. Dünya Savaşı asimetrik savaşa geçişin başlangıcı kabul edilebilir. 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan'a karşı yürütülen savaş, ya da terorist taktikler, adam kaçırma, intihar bombalamaları, gerilla savaşı gibi taktiklerin kullanıldığı savaşlar asimetrik savaş uygulamalarına örnek gösterilebilir.

Kullanılan Askeri Unsurlar Bakımından Savaş Türleri

Konvansiyonel Savaş: Silahlı kuvvetlerin kara, hava ve deniz gücü olmak üzere farklı güçleri ve birimleri tarafından yürütülen konvansiyonel savaşlarda düşmanın kapasitesi ve operasyonel koşulları düşünülerek yönlendirilen askeri birimler değişiklik gösterir. Kara gücü ile yürütülen savaşlar deniz ve hava hareketlarına göre daha fazla riski olan savaşlardır. Düşman ile yakın ve sıcak temasa girilir, can kaybı ve mühimmat kaybı riski yüksektir (Canan 2014). Hava ve deniz hareketları ise niteliksel olarak kara savaşlarından farklıdır, çünkü yakın çatışmaya girme ihtimali ve dolayısıyla kayıpların yüksek olma riski düşüktür (Quester 1986; Watts 2003).

Askeri devrim sayesinde bunlara ilave edebileceğimiz iki tip savaş ise 'siber savaş' ve 'dron savaşları'dır. Siber savaş, dijital yazılımlar ile yürütülen çoğunlukla istihbari bilginin ele geçirilmesi yoluyla yürütülen bilgi teknolojileri savaşlarıdır. Dron savaşları ise genel olarak hedefin uzaktan kumanda edilen insansız hava araçları tarafından tahrip edilmesi yoluyla yürütülen savaşlardır.

Konvansiyonel Olmayan Savaş: Tanım itibariyle üzerinde gerek askeri literatürde gerekse etik açıdan henüz bir anlaşmaya varılmamış silahlar olarak kabul edilen kitle imha silahları (KİS) kullanılarak yürütülen savaşlardır. Nükleer, biyolojik ve kimyasal olmak üzere üç kategoriden oluşan KİS'ler içerikleri, yapım araçları, kullanım yöntemleri ve tahribat etkileri açısından birbirinden farklıdır. Nükleer silahlar yıkım gücü ve kalıcı etkileri yaydığı radyasyon nedeniyle çok yüksek olan silahlardır. Temel maddeleri plütonyum ve yüksek oranda zenginleştirilmiş uranyum olan bu silah bugüne kadar sadece II. Dünya Savaşı'nın sonunda Hiroşima ve Nagasaki'de kullanılmıştır. Nagasaki'ye atılan bombanın gücü yaklaşık 19 kilo tondur, ki bu 20 bin ton dinamitin patlamasına ya da 2000 adet 10 tonluk kamyonun her birinin tamamıyla dinamitle doldurup hepsinin aynı anda patlamasında ortaya çıkan güce denktir. Zaman içinde bundan 6500 kat daha fazla tesire sahip nükleer bombalar üretilmişse de, nükleer silahların yayılması ve kullanılması

Savaş,
uluslararası
sistemde şiddet
kullanma ya da
silahlı kuvvet
kullanma
kapasitesine
sahip devletler
ve devlet dışı
siyasal aktörler
arasında
gerçekleşen,
büyük ölçekli
fiziksel şiddet
içeren çatışma
olarak
tanımlanabilir.

uluslararası sözleşmelerle engellenmiştir. Fakat biyolojik (diğer canlılar üzerinde zararlı etkiler yaratmak amacıyla kullanılan bakteri, virüs toksinler) ve kimyasal (sinir sistemi zehirleri, yakıcı, tahriş edici, kapasite bozucu ve bitki öldürücü kimyasallar, sistemik zehirler ve kargaşa kontrol kimyasalları) silahlar II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan uluslararası düzenlemelere rağmen, halen savaşlarda kullanılmaktadır. Fizyolojik etkileri nedeniyle canlıları kitlesel olarak çok kısa bir sürede öldürme veya yaralama kapasitesine sahip, zehir etkisi yüksek, çevresel etkenlere dayanıklı, taşınması ve saklanması nükleer silahların aksine kolay olan bu silahlar devlet dışı aktörler tarafından da kolayca ulaşılabilir ve kullanılabilir olma özelliğine sahiptirler.

Amaçlarına Göre Savaşlar

Amaçlarına göre de savaşları gruplamak mümkündür. Bunlardan ilki, saldırgan ya da düşman devletin dış politika davranışlarını kısıtlamak amaçlı silahlı kuvvet kullanılan savaşlardır (Jentleson 1992) ve ‘meşru müdafaa’ şeklinde bir tehdide cevap verme amaçlı olabileceği gibi saldırı amaçlı da olabilir (Blechman ve Kaplan 1978). ABD’nin El Kaide örgütünü yok edebilmek için giriştiği Afganistan Savaşı (2001) yakın dönem örnekleri arasında gösterilebilir.

Amaçları açısından ikinci tür savaş, saldırgan bir devletin iç siyasi otorite yapısını değiştirmek amacıyla yapılan savaşlardır. Ürdün (1958) ve Granada’da (1983) yerel yönetimlere uygulanan baskıyı ortadan kaldırmak, ateşkes hattını tekrar tesis edebilmek amacıyla Laos (1962), ya da 2003 yılında Irak’ta ‘demokrasiyi tesis etme’ amaçlı ABD öncülüğünde girişilen savaşlar örnek olarak verilebilir.

Bir diğer tür, ‘insani müdahale’ amaçlı olarak yürütülen savaşlardır (Jentleson and Britton 1998). Bir ülkede yönetimin insan hak ve özgürlüklerini sistematik şekilde askıya alması karşısında sivillerin yaşadığı baskı ve yıkımları önleyebilmek amaçlı dış askeri müdahale olarak tanımlanan (Haig 2001) insani müdahale amaçlı savaşlara örnek olarak Bosna (1995) ve Kosova (1999) savaşları verilebilir.

Bu amaçlara günümüzde daha yoğun olarak gördüğümüz, aktörleri ve amaçlarını klasik savaş doktrininde konumlandırma çabalarının devam ettiği, ‘terörizmle mücadele savaşı’ nı da eklemek gerekir. Modern savaşların çoğu toprak işgal etmek, hükümetleri devirmek ya da saldırıları önlemek için yapılmaktadır. Amacı ne olursa olsun, savaşlar günümüzde insan gücü kadar ileri derecede teknoloji, mühimmat ve istihbarat kullanımı içeren gelişmiş askeri güce de ihtiyaç duymaktadır. Tanım itibarıyla, ‘organize bir terörist

grup tarafından yürütülen ve siyasal amaçları gerçekleştirmek için girişilen şiddet eylemi' olarak tanımlanan terörizm ile mücadele ise, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD Başkanı G. W. Bush tarafından 'savaş' olarak tanımlanmıştır. Bu savaşta kullanılan mücadele unsurları çeşitlidir: terör örgütünün liderinin yakalanması ya da öldürülmesi, amacının yeni nesillere aktarılamaması ya da gerçekleştirilmesinin engellenmesi, halk desteğinin zayıflatılması v.b unsurlar bu savaşın amaçları arasındadır.

Katılan Taraflar Bakımından Savaşlar ve Meşruiyet

Schlesinger (1995) SSCB'nin yıkılmasıyla Amerikan uluslararası ilişkilerinin sona geldiğini ve yeni bir tek-tarafıcılık dönemine girildiğini iddia etse de, aslında 11 Eylül saldırıları bu dönüşümün çok-tarafıcılık olarak tanımlanmasını da mümkün kılmıştır (Ruggie 1993; Holsti 2003). Savaşları da bu dönüşüm çerçevesinde, katılan taraflar bağlamında düşündüğümüzde bir devlet tarafından diğerine karşı yürütülen 'tek taraflı savaşlar' ve çok sayıda devlet tarafından yürütülen 'çok-taraflı savaşlar' olarak ayırabiliriz.

Tek taraflı savaşlar, savaşan devletin kendini uluslararası sözleşmeler ve hukukla bağlamadığı durumlarda yürütülen savaşlardır. Bu savaşlar meşruiyet açısından sorunludur. Örneğin 2003 Irak Savaşı ABD tarafından tek taraflı olarak başlatılmış ancak 'koalisyon güçleri' olarak tanımlanan ülkelerin katılımıyla devam etmiştir. Çok taraflı savaşlar ise meşruiyet açısından sorunlu olmayan savaş türüdür (Dicke 2003), zira saldırgan tarafa karşı silahlı kuvvet kullanımı BM Güvenlik Konseyi tarafından BM Şartının 7. Bölümü kapsamında onaylanan koşullarda yürütülürler (ör., Afganistan 2001).

Sonuç

Clausewitz savaş hakkındaki tüm bilgiye ulaşamayacağını bildiği gibi savaş ile ilgili ulaşabildiği nesnel bilgiyi teori ile özümseyebileceğimizi de biliyordu. Clausewitz'in başyapıtı *Savaş Üzerine*'den günümüze kadar savaşın doğasına kıyasla araçları ve türleri çok hızlı değişerek dönüşmüştür.

Bir dış politika aracı olarak savaş insanlık tarihi kadar eski bir olgu olsa da savaşlar amaçlarına, kapsamına, nedenlerine ve türlerine göre tarih içerisinde dönüşüme uğramıştır. Son derece acımasız, yıkıcı ve yok edici savaştan sonra ilk kez 1925'te Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Belçika ve İtalya arasında savaşı yasaklayan Ren Misakı'ndan sonra 1928'de imzalanan Kellogg-Briand Paktı savaşı ve bir devletin diğer devletin sınırlarını işgalini kapsamlı bir şekilde yasaklamıştı. İki savaş arası dönemde benzer diğer girişimler de savaş prensip olarak yasaklamaya ve önlemeye çalışsalar da, II. Dünya Savaşı'nın başlamasını engelleyemediler. Yaklaşık 40 milyon insanın ölümüne, siyasal

'Dördüncü nesil savaşlar' artık sıklıkla savaşan-savaşmayan farkının ortadan kalktığı, sivil ölümlerin yaygınlaştığı asimetrik çatışmalar ve terör saldırıları ile ayaklanmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

ve ekonomik sistemlerin çöküşüne, milyonlarca insanın yerinden edilmesine ve daha birçok yıkıma ve vahşete neden olan II. Dünya Savaşı, aynı zamanda savaş tarihinde konvansiyonel silahlar kadar konvansiyonel olmayan silahların son derece yaygın öldürme araçları olarak kullanılmasını da pekiştirmiştir. Savaşın sonunda ise Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 6. ve 7. bölümleri silahlı kuvvet kullanımını uluslararası bir rejime bağlamıştır.

Silahlı kuvvet kullanımını uluslararası sözleşme ve antlaşmalarla bir çerçeveye oturtulmaya ve etkin olarak işletilmeye ne kadar gayret gösterilse de savaş her geçen gün evrilerek mevcudiyetini sürdürüyor. Savaş Hukuku'nun iki temel prensibi vardır: *Jus in bello* (Cenevre sözleşmeleri çerçevesinde belirlenen savaşta adiliyet kuralları) savaş esnasında uyulacak kuralları, *Jus ad bellum* (Lahey sözleşmeleri çerçevesinde belirlenen savaşın adiliyeti) ise savaşa başvurmak için ve savaş hukukunun uygulanabilmesi için kabul edilen ilkeleri içerir. Yirminci yüzyılda başlayan bu tür somut düzenlemeler ile savaş hukuku sistematiğe sokulmaya başladı ve böylece savaşın, silahlı çatışmaların ve silahlanmanın temel kuralları belirlendi. Ancak savaş günümüzde de bu kuralları zorlayarak değişmeye devam ediyor; bu da insanlığın savaş karşısında her an tedbirli ve kararlı olmasını gerekli kılmaya devam ediyor.

KAYNAKÇA

- Angstrom, J. (2005). "Introduction: Debating the Nature of Modern War", I. Duyvesteyn ve J. Angstrom (der.), *Rethinking the Nature of War*. Londra: Frank Cass, ss. 1-27.
- Barston, R. P. (2006). *Modern Diplomacy*. Londra: Pearson.
- Benbow T. (2008). "Talking 'Bout Our Generation? Assessing the Concept of 'Fourth-Generation Warfare' ", *Comparative Strategy*, Cilt 27 (2), ss. 148-163.
- Blechmann, B. M. ve S. S. Kaplan (1978). *Force Without War: US Armed Forces as a Political Instrument*. Washington D.C.: Brookings Institution.
- Brooks, S. G. ve W. C. Wohlforth (2007). "Power, globalization, and the end of the Cold War: Reevaluating a landmark case for ideas", G. Goertz ve J. S. Levy (der.), *Explaining War and Peace: Case studies and Necessary Condition Counterfactuals*. New York: Routledge, ss. 195-235.
- Canan-Sokullu, E. (2014). *Transatlantic Public Opinion on War: Kosovo, Afghanistan and Iraq*. Saarbrücken: LAP Lambert Verlag.
- Clausewitz, C. von (1976). *On War* (tercüme P. Paret ve M. Howard). Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Echevarria, A. J. (2007). "On the Clausewitz of the Cold War: Reconsidering the Primacy of Policy", *On War, Armed Forces and Society*, Cilt 34 (1), ss. 90-108.
- English, R. (2007). "Perestroika without politics: how realism misunderstands the Cold War's end", G. Goertz ve J. S. Levy (der.), *Explaining War and Peace: Case studies and Necessary Condition Counterfactuals*. New York: Routledge, ss. 237-260.
- Haig, A. M. (2001). "The Question of Humanitarian Intervention", *Foreign Policy Research Institute Wire*, Cilt 9 (2).
- Hammes, T. X. (Kasım 2004). "4th-generation Warfare: Our Enemies Play to Their Strengths", *Armed Forces Journal*, ss. 40-44.
- Holsti, O. (2003). "A Return to Isolationism and Unilateralism? American Public Opinion, Pre- and Post- September 11", *Centennial Meeting of the American Political Science Association Bildirisi*, Philadelphia, P.A., 27-31 Ağustos.

https://convention2.allacademic.com/one/apsa/apsa03/index.php?click_key=2#search_top (erişim tarihi 28 Haziran 2007).

Jentleson, B.W. (1992). “The Pretty Prudent Public: Post Post-Vietnam American Opinion on the Use of Military Force”, *International Studies Quarterly*, Cilt 36 (1), ss. 49-74.

Jentleson, B. W. ve R. L. Britton (1998). “Still Pretty Prudent: Post Cold-War American Public Opinion on the Use of Military Force”, *Journal of Conflict Resolutio*, Cilt 42 (4), ss. 395-417.

Kiss, P. A. (2014). *Winning Wars amongst the People: Case Studies in Asymmetric Conflict*. Lincoln: University of Nebraska Press.

Lebow, R. (1981). *Between peace and war: the nature of international crisis*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Levy, J. S. (2007). “The role of necessary conditions in the outbreak of World War I”, G. Goertz ve J. S. Levy (der.), *Explaining War and Peace: Case Studies and Necessary Condition Counterfactuals*. New York: Routledge, ss. 47-85.

McKittrick, J. vd. (1998). “The Revolution in Military Affairs”, B. R. Schneider ve E. G. Lawrence (der.), *Battlefield of the Future: 21st Century Warfare Issues*. Alabama: Air University, ss. 65-98.

Odom, W. (1998). *The collapse of the Soviet military*. New Haven: Yale University Press.

Quester, G. H. (1986). *Deterrence before Hiroshima: The Airpower Background of Modern Strategy*. New Brunswick: Transaction Books.

Ruggie, J. G. (1993). “Multilateralism: The Anatomy of an Institution”, R. G. Ruggie (der.), *Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of an Institutional Form*. New York: Columbia University Press.

Schlesinger J. R. (1995). “Now – A Tougher US”, *US News and World Report*, 26 Mayıs.

Schneider, B. R. ve E. G. Lawrence (der.), (1998). *Battlefield of the Future: 21st Century Warfare Issues*. Alabama: Air University.

Stein, G. (1998). “Information War – Cyberwar – Netwar”, B. R. Schneider ve E. G. Lawrence (der.), *Battlefield of the Future: 21st Century Warfare Issues*. Alabama: Air University, ss. 153-171.

Snyder, G. H. (1984). “The Security Dilemma in Alliance Politics”, *World Politics*, Cilt 36 (4), ss. 461–495.

Thornton R. (2007). *Asymmetric Warfare: Threat and Response in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity.

Watts, S. (2003). “Air War and Restraint: The Role of Public Opinion and Cosmopolitan Values”, *Centennial Meeting of the American Political Science Association Bildirisi*, Philadelphia, P.A., 27-31 Ağustos.

EK OKUMA

Lindley-French, J ve Y. Boyer (der.), (2012). *The Oxford Handbook of War*. Oxford: Oxford University Press.

Strachan, H ve S. Scheipers (der.), (2011). *The Changing Character of War*. Oxford: Oxford University Press.

İNTERNET

Peace Research Institute Oslo (PRIO) ve Uppsala Conflict Data Armed Conflicts Database, <https://www.prio.org/Data/>

Correlates of War Project, <http://www.correlatesofwar.org>

War on the Rocks, <https://warontherocks.com/>

Modern War Institute at West Point, <https://mwi.usma.edu/>

Institute for the Study of War, <http://www.understandingwar.org/>

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association (ISA)* ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association (BPSA)* üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı (GP)*, *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı (TÜBAKOV)*, *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship (BSYRF)* projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (<https://www.uik.org.tr>) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Güvenlik Yazıları, NATO Kamu Diplomasisi Birimi tarafından desteklenmektedir.

Security Papers are supported by the NATO Public Diplomacy Division.